

Dmowski, Rafał

Szkice z dziejów diecezji podlaskiej

Szkice Podlaskie 16, 93-107

2008

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MATERIAŁY I STUDIA

Rafał Dmowski
Akademia Podlaska w Siedlcach

Szkice z dziejów diecezji podlaskiej

Rok 2008 jest rokiem dwóch jubileuszy diecezji podlaskiej. Pierwszym jest rocznica 190-lecia erekcji diecezji (1818 r.), drugim zaś 90 rocznica wskrzeszenia diecezji w 1918 r.

1. Powstanie diecezji

Diecezja janowska czyli podlaska została erygowana przez papieża Piusa VII bullą „*Ex imposita nobis*” z dnia 30 czerwca 1818 r¹. W historiografii jako data erekcji diecezji funkcjonuje również błędna data 2 lipca 1818 r. Spowodowane jest to mylnym tłumaczeniem papieskiego dokumentu erekcyjnego. Błędną datę podano m.in. w zbiorze dokumentów: *Synod Diecezjalny Podlaski*². Nowa diecezja powstała w wyniku podziału powołanej w 1805 r. diecezji lubelskiej³. Informacja o tym podziale została ogłoszona dopiero 4 grudnia 1818 r. Bp. lubelski Wojciech Skaraszewski powiadomił wówczas duchowieństwo i wiernych województwa podlaskiego o powstaniu nowej diecezji⁴.

Podział administracyjny Królestwa z 16 stycznia 1816 r. na 8 województw⁵ wzięto więc za podstawę nowego podziału diecezjalnego⁶. Po ww. zmianach w Królestwie było osiem diecezji rzymskokatolickich i jedna greckokatolicka (unicka diecezja chełmska, zależna początkowo od archidiecezji halicko-lwowskiej, później bezpośrednio od Rzymu). Granice diecezji zgodnie z memoriałem rządu Królestwa Polskiego z 22 grudnia 1816 r. o dostosowaniu granic kościelnych do państwowych, dostosowano do granic województwa podlaskiego ze stolicą w Siedl-

¹ O. Beiersdorf, *Papiestwo wobec sprawy polskiej*, Wrocław 1960, s. 271-283.

² *Synod Diecezjalny Podlaski pod przewodnictwem jego ekscelencji najdosłojniejszego i czcinajgodniejszego Doktora Henryka Przeździeckiego z Bożego zmiłowania i Stolicy Apostolskiej łaski Biskupa Podlaskiego w kościele katedralnym Trójcy Przenajświętszej w Janowie R.P 1923 w d. 28, 29 i 30 sierpnia odbyty*, Siedlce 1923, s. 8.

³ Diecezja lubelska powstała 23 IX 1805 r. na mocy bulli „*Quemadmodum Romanorum Pontificum*” papieża Piusa VII. Szerzej w: M. T. Zahajkiewicz, *Diecezja, jej granice i organizacja terytorialna*, [w:] *Dzieje Archidiecezji Lubelskiej (1805-2005)*, red. M. T. Zahajkiewicz, Lublin 2005, s. 37-40.

⁴ Ks. B. Kumor, *Granice metropolii i diecezji polskich (968-1939)* „*ABMK*”, 1970, t. 20, s. 315.

⁵ W. Trzebiński, A. Borkiewicz, *Podziały administracyjne Królestwa Polskiego w okresie 1815-1918*, Warszawa 1956, s. 13 i nn.

⁶ M. Loret, *Watykan a Polska (1815-1832)*, „*Biblioteka Warszawska*”, 1913, nr 2, s. 217.

cach⁷. Na stolicę diecezji wybrano jednak nie Siedlce a Janów Podlaski - dawną rezydencję biskupów łuckich⁸, była siedzibę łuckiej kapituły kolegiackiej i seminarium duchownego⁹. Od Janowa Podlaskiego - stolicy biskupiej, nowo powstała diecezja otrzymała nazwę diecezji janowskiej czyli podlaskiej. Wraz z powstaniem włączono ją w skład utworzonej kilka miesięcy wcześniej 12 sierpnia 1818 r. metropolii warszawskiej¹⁰.

Terytorium nowej diecezji było rozległe, objęła ona obszar rozciągający się od środkowej Wisły po dolny i środkowy Bug. W jej skład wchodziły krańce zarówno historycznego, jak i administracyjnego Podlasia¹¹ i ziemi brzeskiej, część obszarów Mazowsza południowego, Ma-

⁷ A. Soszyński, *Powstanie i organizacja diecezji janowskiej czyli podlaskiej*, „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie” [dalej - „WDP”], 1968, nr 7-8, s. 167; J. Kazimierski, *Miasta i miasteczka na Podlasiu (1808-1914). Zabudowa – ludność – gospodarka*, Warszawa 1994, s. 6.

⁸ Szerzej na temat dziejów diecezji łuckiej w: L. Królik, *Organizacja diecezji łuckiej i brzeskiej*, „Warszawskie Studia Teologiczne”, t. I, Warszawa 1983; tenże, *Organizacja dekanalna diecezji łuckiej i brzeskiej w XVII i XVIII wieku*, Prace Instytutu Historii Kościoła, t. I, cz. 3, Lublin 1981; tenże, *Organizacja diecezji łuckiej i brzeskiej od XVI do XVIII wieku*, Lublin 1983; F. Sznarbachowski, *Początek i dzieje rzymsko-katolickiej diecezji łucko-żytomierskiej, a obecnie łuckiej w zarysie*, Warszawa 1926; B. Kumor, *Granice metropolii i diecezji polskich. Diecezja (włodzimierska) łucka*, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne” [dalej „ABMK”], 1969, t. 19, s. 347-351; B. Błoński, *Janów Podlaski jako siedziba biskupów łuckich i brzeskich*, [w:] Adam Naruszewicz. *Materiały z sesji popularnonaukowej zorganizowanej przez Stowarzyszenie Przyjaciół Janowa Podlaskiego w dniu 4 maja 2001 r.*, red. G. Michałowski i K. Kostrzewa, Janów Podlaski 2001, s. 7-21.

⁹ Z. Młynarski, *Zarys dziejów Seminarium Duchownego w Janowie Podlaskim 1602-1818*, Rzym 1976, s. 26-27, tenże, *Seminarium Duchowne w Janowie Podlaskim 1805-1818*, „Wiadomości Diecezjalne Lubelskie”, 1969, s. 247-252, tenże, *Dzieje seminarium duchownego w Janowie Podlaskim 1818-1828*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”, 1972, t. 19, z. 4, s. 59-62.

¹⁰ J. Włodarczyk, *Historia diecezji siedleckiej czyli Podlaskiej*, „WDP”, 1962, nr 7-9, s. 259; Z. Skiełczyński, *Archidiecezja Warszawska w latach 1818-1830*, [w:] *Studia z historii Kościoła w Polsce*, red. H. E. Wyczawski, t. IV, Warszawa 1978, s. 47-49.

¹¹ Subregion ten należał do trzech regionów geograficznych: Podlasia, Polesia Lubelskiego, Niziny Mazowieckiej. Szerzej o terytorium i pojęciu Podlasia zarówno w znaczeniu geograficznym, historycznym jak i administracyjnym w: A. Chałubińska, T. Wilgat, *Podział fizjograficzny województwa lubelskiego*, [w:] *Przewodnik V Ogólnopolskiego Zjazdu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, Lublin 1954; A. Dylikowa, *Geografia Polski. Krainy geograficzne*, Warszawa 1973, s. 399, 444. Z. Gloger, *Geografia historyczna ziem dawnej Polski*, Kraków 1900, s. 194-214; J. Kostrowiecki, *Środowisko geograficzne Polski*, Warszawa 1961, s. 174 i nast.; J. Mikulski, *W sprawie niewłaściwego stosowania nazwy „Podlasie” do niektórych powiatów woj. lubelskiego*, „Czasopismo Geograficzne”, 1931, nr 3; W. Trzebiński, A. Borkiewicz, *Podziały administracyjne Królestwa Polskiego w okresie 1815-1918 „Dokumentacja geograficzna”*, z. 4, Warszawa 1956; J. Tyszkiewicz, *Podlasie- kształtowanie się nazwy i terytorium do końca XIX stulecia*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie na terenie Województwa Siedleckiego”, z. 3, Siedlce 1982, s. 3-22; G. Welik, *Wschodnie Mazowsze, czy Południowe Podlasie? Region w podziałach administracyjnych*, [w:]

zowska północnego, oraz fragmenty województw: lubelskiego i sandomierskiego, a ponadto skrawek ziemi chełmskiej¹². Tereny, które objęła nowa jednostka kościelna, wchodziły wcześniej w skład kilku różnych diecezji. Ziemia brzeska należała do diecezji łuckiej, krańce południowego Mazowsza i Ziemia Czerska należały do diecezji poznańskiej, Mazowsze północne zaś do diecezji płockiej. Północne obszary Lubelszczyzny wchodziły w skład diecezji krakowskiej. Część ziem wchodziła także w skład diecezji chełmskiej i lubelskiej¹³.

Łącznie w wyniku podziału diecezji lubelskiej w skład nowo powstałej diecezji podlaskiej weszło 117 parafii i dwie filie parafialne.

Tab. 1

Diecezje z których pochodziły poszczególne parafie

Diecezje do których należały przed 1805 r. poszczególne parafie	ilość parafii
diecezja łucka	51 + 2 filie
diecezja poznańska	22
diecezja krakowska	37
diecezja płocka	3
diecezja chełmska	4
Razem	66 + 2 filie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: A. Soszyński, *Powstanie i organizacja diecezji janowskiej czyli podlaskiej „WDP”*, 1968, nr 7-8, s. 167.

2. Kasata diecezji

Już w 1865 r. władze carskie przymierzały się najpierw do przeniesienia stolicy, a następnie do skasowania diecezji podlaskiej. Była to forma represji wobec niepokornego w stosunku do cara biskupa podlaskiego Beniamina Szymańskiego. Stolicę biskupią planowano przenieść jak najdalej od terenów zamieszkałych przez unitów. W grę wchodziły trzy miasta: Siedlce, Łuków lub Węgrów¹⁴. Biskup Szymański posłużył

Źródła do dziejów regionu, red. U. Głowacka-Maksymiuk i G. Welik, Siedlce 2002, s. 9-16; H. Wierciński, *Ziemia Chełmska i Podlasie. Rys historyczny i obraz stanu dzisiejszego*, Warszawa 1959, s. 39-44.

¹² F. Stopniak, *Kościół na Lubelszczyźnie i Podlasiu na przełomie XIX i XX wieku*, Warszawa 1975, s. 25.

¹³ P. Aleksandrowicz, *Diecezja siedlecka czyli podlaska. W 150 rocznicę erekcji (1818 - 1968). Przyczynki i materiały do dziejów Diecezji Siedleckiej czyli Podlaskiej*, Siedlce 1971, s. 71-82.

¹⁴ Szerzej w: T. Fręchowicz, *Cerkiew greko-katolicka na terenie diecezji podlaskiej za rządów biskupa Beniamina Szymańskiego. Studia i materiały historyczne*, Rzym 1981, s. 130-133.

się zręcznym wybiegiem, w ostateczności zgodził się na przeniesienie stolicy diecezji do Węgrowa, ale dopiero po otrzymaniu zgody Rzymu. Seminarium duchowne janowskie władze państwowe chciały przenieść do zlikwidowanego klasztoru OO. Marianów w podsieleckim Skórcu¹⁵. Nie doszło jednak do wprowadzenia tych zmian w życie.

22 listopada 1866 r. car Aleksander II jednostronnie zerwał stosunki dyplomatyczne ze Stolicą Apostolską wypowiadając konkordat zawarty w 1847 r.¹⁶. Wówczas to zakazano duchowieństwu katolickiemu w Królestwie jakichkolwiek kontaktów z Rzymem¹⁷.

22 maja 1867 r. diecezja janowska czyli podlaska wraz z kapitułami, konsystorzem i seminarium duchownym, została zlikwidowana na mocy ukazu cara Aleksandra II, a jej terytorium przyłączono do diecezji lubelskiej¹⁸. Treść tego „Ukazu” była następująca:

„Wziąwszy pod uwagę przedstawione przez Namiestnika naszego w Królestwie Polskim dowody, wskazujące konieczność zniesienia Diecezji Podlaskiej rzymsko-katolickiej i wnioski w tym przedmiocie Komitetu do Spraw Królestwa, rozkazujemy:

1. Diecezję Podlaską z Kapitułą, Konsystorzem i Seminarium znieść bezwzględnie, z uwolnieniem biskupa Szymańskiego od obowiązków zwierzchnika diecezji.
2. Należące do Diecezji Podlaskiej kościoły przyłączyć do Diecezji Lubelskiej rzymsko-katolickiej¹⁹.

W chwili kasaty diecezja podlaska podzielona była na 9 dekanatów: Biała Podlaska, Garwolin, Krasnystaw, Łuków, Radzyń, Siedlce, Sokółów Podlaski, Węgrów i Włodawa, które przyłączono do diecezji lubelskiej.

Kasata diecezji była samowolną decyzją Cara, której nie uzgodnił ze Stolicą Apostolską²⁰. 12 sierpnia 1867 r. biskup B. Szymański został wywieziony z Janowa do klasztoru kapucynów w Łomży²¹. Tam po

¹⁵ A. Majdowski, *O zniesieniu diecezji podlaskiej w świetle źródeł rosyjskich*, „Białostoczczyzna”, 1994, nr 2, s. 69-70.

¹⁶ A. Boudou, *Stolica Święta a Rosja. Stosunki dyplomatyczne między niemi w XIX stuleciu*, T. II, 1848-1883, Kraków 1930, s. 360

¹⁷ T. Krawczak, *Likwidacja Unii w Królestwie Polskim*, [w:] *Unici Podlascy. Martyrologia...*, s. 20.

¹⁸ Archiwum Diecezjalne Siedleckie [dalej ADS], Akta Ogólne (dalej AO), Odpisy aktów dotyczących zniesienia Diecezji Podlaskiej, Lit. O, Dział III, Nr porz. 2, t. I, ss. 29.

¹⁹ *Ukaz z dnia 22 maja 1867 r. znoszący diecezję podlaską* „Dziennik Praw” [Królestwa Polskiego], 1867, t. 67, s. 84-85.

²⁰ Szerzej na temat powodów likwidacji diecezji podlaskiej w: A. Majdowski, dz. cyt., s. 56-69.

²¹ Szerzej na temat przymusowego pobytu bp. Szymańskiego w Łomży w: J. M. Cygan, OFM Cap., *Biskup Beniamin Szymański OFM Cap na wygnaniu w Łomży*, „Studia Fran-

wymianie korespondencji z papieżem²², 22 września 1867 r. biskup Benjamin przekazał rządy diecezją, formalnie już nieistniejącą, księdzu praładowi Kazimierzowi Sosnowskiemu, wikariuszowi kapitulnemu diecezji Lubelskiej²³. Uczynił tak, gdyż zarówno on sam, jak i Stolica Apostolska nie uznawała decyzji władz rosyjskich likwidujących diecezję. Kilka miesięcy później, 15 stycznia 1868 r. pozbawiony diecezji bp Szymański zmarł w klasztorze kapucynów w Łomży²⁴.

Diecezja podlaska bezprawnie przyłączona dekretem carskim do diecezji lubelskiej, na mocy decyzji papieża zarządzana była przez administratorów i biskupów lubelskich. 17 października 1867 r. Kongregacja dla Nadzwyczajnych Spraw Kościoła wydała „Decreto a gubernio Russico” na mocy którego bp lubelski obejmował zarząd zniesionej diecezji podlaskiej, z zaznaczeniem jednak: „na tak długo dokąd biskup podlaski nie będzie mógł przejąć osobiście rządów w diecezji”²⁵.

Biskupi lubelscy, powołując się na brak Kapituły Katedralnej Podlaskiej, która mogłaby w myśl prawa kanonicznego wybrać wikariusza kapitulnego, zwracali się każdorazowo po zmianie biskupa, do arcybiskupa metropolity warszawskiego i od niego otrzymywali nominację na administratorów diecezji podlaskiej²⁶. Ta forma administracji „czasowej” została uprawomocniona „na zawsze” w artykule 10 umowy przedwstępnej z 19/31 października 1880 r. i potwierdzona w umowie z 12/24 grudnia 1882 r. między Rosją a Stolicą Apostolską. Z dokumentów proveniencji kościelnej wynika jednak, że chodziło jednak nie o zgodę papieża Leona XII na włączenie diecezji podlaskiej w skład lubelskiej, ale jedynie o stwierdzenie, że administratorem diecezji podlaskiej bez uzyskiwania jakichkolwiek dodatkowych potwierdzeń ma być każdy kolejny biskup lubelski²⁷. Dopiero 30 grudnia 1889 r. papież Leon XIII połączył kanonicznie diecezję podlaską z lubelską²⁸. Sytuacja taka trwała do I wojny światowej.

ciszkańskie”, 1996, t. VII; s. 223-240; tenże, *Biskup Benjamin Szymański na wygnaniu w Łomży*, „Studia Podlaskie”, 1997, nr 1, s. 45-65.

²² K. Lis, *Pius IX a Polska w dobie powstania styczniowego*, Lublin 1996, s. 200, 294 przypisy 158, 159.

²³ A. Boudou, *Stolica Święta a Rosja. Stosunki dyplomatyczne między nimi w XIX stuleciu*, T. II, 1848-1883, Kraków 1930, s. 376.

²⁴ A. Pleszczyński, *Ostatnie chwile biskupa Beniamina Szymańskiego*, „WDP”, 1919, nr 7, 8, 9, s. 181-182.

²⁵ B. Kumor, *Ustrój i organizacja Kościoła polskiego w okresie niewoli narodowej 1772-1918*, Kraków 1980, s. 211.

²⁶ *Synod Diecezjalny Podlaski...*, s. 20.

²⁷ ADS, AO, Odpisy aktów dotyczących zniesienia Diecezji Podlaskiej, Lit. O, Dział III, Nr porz. 2, t. I, k. 8.

²⁸ Dane zawarte w bulii 24 IX 1918 r., „WDP”, 1919, nr 2, s. 7-8.

3. Wskrzeszenie diecezji w 1918 r.

W styczniu 1916 r. biskupi zgromadzeni na konferencji biskupów metropolii warszawskiej w Warszawie²⁹ podjęli uchwałę, w której zwracano się do papieża z prośbą o obsadzenie wakującej od 1914 r. diecezji lubelskiej. Biskup ordynariusz lubelski Franciszek Jaczewski zmarł bowiem 23 lipca 1914 roku³⁰.

Ze względu na wojnę i przymusowy podział diecezji lubelskiej na dwie części leżące pod dwiema okupacjami (niemiecką i austriacką) poproszono także papieża o równoczesne oddzielenie od niej diecezji podlaskiej. Uzasadniano, że ze względu na dwu okupantów, biskup lubelski nie miał możliwości zarządzania całością diecezji. Emisariuszem biskupów do Watykanu został ówczesny wikariusz generalny archidiecezji warszawskiej ks. infułat Henryk Przeździecki³¹. Biskupom chodziło również o zabezpieczenie interesów Kościoła rzymskokatolickiego w okupowanej Polsce, dlatego starali się także o skierowanie do Warszawy przedstawiciela papieża³². Prośba ta została spełniona kilka lat później. 25 kwietnia 1918 r. wizytatorem apostolskim dla warszawskiej prowincji kościelnej mianowany został Achilles Ratti – późniejszy papież Pius XI³³.

Papież przychylił się do prośby biskupów i ze względu na trudności administracyjne oddzielił tereny dawnej diecezji podlaskiej, znajdujące się pod okupacją niemiecką, od diecezji lubelskiej, znajdującej się pod okupacją wojsk austriackich. Ziemie dawnej diecezji podlaskiej przekazano w administrację arcybiskupa warszawskiego³⁴. W jego imieniu zarządzał nią od 23 sierpnia 1914 r. wikariusz kapitulny lubel-

²⁹ ADS, Konferencja XX. biskupów prowincji warszawskiej z 12 i 13 stycznia 1916 r., Lit. K, dział III, nr porządkowy 36, t. I.

³⁰ F. Stopniak, Ks. Franciszek Jaczewski. Biskup Lubelski, Warszawa 1981.

³¹ J. E. ks. dr Henryk Przeździecki biskup podlaski [życiorys], „WDP”, 1918, nr 1, s. 4. M. Mróz, *W kręgu dyplomacji watykańskiej. Rosja, Polska, Ukraina w dyplomacji watykańskiej w latach 1917-1926*, Toruń 2004, s. 125.

³² O zmianie stosunku biskupów polskich do sprawy niepodległości Polski pisali nawet historycy w publikacjach wydawanych przed 1989 r. M.in.: E. J. Pałyga, *Kościół katolicki wobec odrodzenia państwa polskiego (1914-1918)*, „Z Pola Walki”, 1988, nr 3, s. 36; J. Osuchowski, *Powstanie II Rzeczypospolitej a Kościół rzymskokatolicki*, „Państwo i Prawo”, 1970, nr 7.

³³ S. Wilk, *Sprawa nominacji i przybycia do Warszawy wizytatora apostolskiego w 1918 r.*, „Seminare”, 1994, t. 10, s. 213-222; tenże, *Nuncjusz Achilles Ratti i jego rola w procesie kształtowania się państwa polskiego* [w:] *Powrót Polski na mapę Europy. Sesja naukowa poświęcona 70 rocznicy Traktatu Wersalskiego*, red. Cz. Bloch, Z. Zieliński, Lublin 1995; Z. Zieliński, *Papiestwo i papieże dwóch ostatnich wieków*, Poznań 1986.

³⁴ J. E. ks. dr Henryk Przeździecki biskup podlaski, „WDP”, 1918, nr 1, s. 4.

ski i administrator apostolski diecezji podlaskiej ks. Zenon Kwiek³⁵. W ten sposób zerwano kilkunastoletnią łączność obu diecezji. Wznowienie diecezji podlaskiej, z własnym biskupem ordynariuszem w granicach sprzed kasaty było więc kwestią czasu.

11-12 grudnia 1917 r. biskupi zebrani na kolejnej konferencji biskupów metropolii warszawskiej omówili m.in. szczegółowy projekt organizacji Kościoła w przyszłym Królestwie Polskim. Jako swojego kandydata na ordynariusza diecezji podlaskiej wysunęli ks. infulata dr. H. Przeździeckiego, na ordynariusza lubelskiego zaś ks. Mariana Fulmana. Sporządzono także listę kandydatów na biskupów pomocniczych w wakujących diecezjach Królestwa³⁶. Postanowili równocześnie, że do czasu wyjaśnienia sytuacji wojennej tymczasową siedzibą ordynariusza diecezji podlaskiej powinny zostać Siedlce. Były one wówczas największym miastem na południowym Podlasiu, a pod względem komunikacyjnym dzięki kolei i dobrym drogom bitym, były według opinii biskupów znacznie dogodniejsze na stolicę diecezji³⁷. Dawna stolica diecezji - Janów Podlaski, była bowiem zniszczona przez przechodzące lub stacjonujące w nim oddziały wojskowe. Brano też pod uwagę położenie Janowa na krańcach diecezji i słabą komunikację z tym miasteczkiem.

18 grudnia 1917 r. pismo zawierające listę kandydatów na biskupstwa otrzymała Rada Regencyjna, która 27 grudnia postanowiła wysłać ks. H. Przeździeckiego, ówczesnego radcę Departamentu Stanu Królestwa Polskiego do nuncjusza apostolskiego w Monachium w celu przedstawienia za jego pośrednictwem kandydatów papieżowi i uzyskania dla nich prekonizacji³⁸. Trudno się dziwić decyzji o powierzeniu tej misji Przeździeckiemu, skoro należał on wówczas do najbardziej zaangażowanych w działalność Rady Stanu duchownych.

Sprawa ta wydłużyła się w czasie, ponieważ 9 lutego 1918 r. tereny Chełmszczyzny i Podlasia zostały przyznane Ukrainie przez państwa centralne na mocy traktatu brzeskiego³⁹. Państwa centralne przyznały

³⁵ S. J. Dąbrowski, *200 lat Diecezji Lubelskiej w służbie Bogu, Ojczyźnie i Człowiekowi*, Lublin 2005, s. 35.

³⁶ ADS, Konferencja XX. biskupów prowincji warszawskiej z 11 i 12 grudnia 1917 r., Lit. K, dział III, nr porządkowy 36, t. IV, p. III-IV. Zobacz też: A. Kakowski, *Z niewoli do niepodległości. Pamiętniki*, redakcja i opracowanie T. Krawczak, R. Świętek, Kraków 2000, s. 767-771.

³⁷ K. Piotrowski, *Siedlce jako tymczasowa stolica biskupia*, „WDP” 1919, nr 2, s. 4-7.

³⁸ S. Wilk, *Nuncjusz Achilles Ratti...*, s. 340.

³⁹ J. Cabaj, *Postawy ludności Chełmszczyzny i Podlasia wobec kwestii przynależności państwowej swoich ziem (1912, 1918-1919)*, „Kwartalnik Historyczny”, 1992, z. 4. s. 75 i n. tenże, *Ukraińska działalność narodowa na południowym Podlasiu w latach 1917-1919*, [w:] *Stosunki polsko-ukraińskie w XVI-XX wieku*, red. J. Wojtasik, Siedlce 2000, s. 131-148, tenże, *Ukraińskie działania niepodległościowe na południowym Podlasiu podczas I wojny światowej* [w:]

wówczas Ukrainie obszar większy niż teren wcześniejszej guberni chełmskiej. Granica zachodnia biegła wzdłuż linii Biłgoraj na południu, poprzez Szczebrzeszyn, Puchaczów, Radzyń, Międzyrzec i Sarnaki na północy. W Watykanie sądzono wówczas, że ziemie te nie wejdą w skład przyszłego państwa polskiego⁴⁰, jeśli w ogóle ono powstanie.

Rada Ministrów Rady Regencyjnej na posiedzeniu 1 maja 1918 r. ponownie zajęła się problemem wznowienia diecezji podlaskiej. W punkcie 4. protokołu tego posiedzenia czytamy: „Wniosek Ministra Wyznań i Oświecenia o wznowienie diecezji podlaskiej w zasadzie przyjęto. Stwierdzono jednak, że właściwie chodzi nie o wznowienie, lecz o obsadzenie tej diecezji, gdyż prawnie nie przestała ona nigdy istnieć. Zgodzono się, że prowizorycznie stolicą tej diecezji winno być miasto Siedlce. Co do definitywnego ustalenia tej stolicy na przyszłość żadna uchwała na razie nie zapadła wobec nie wyjaśnionej przyszłości politycznej ziemi podlaskiej”⁴¹.

Dopiero w połowie maja 1918 r. ks. H. Przeździecki, jako wysłannik Rady Regencyjnej, udał się do Monachium, gdzie przedstawił nuncjuszowi powyższe ustalenia. Niezmiernie pomysłowe było uzasadnienie prośby przedstawione papieżowi: „w uzasadnieniu prośby powołał się [on] na fakt rozszerzającej się w Królestwie agitacji bolszewickiej, której mogą przeciwstawić się jedynie biskupi cieszący się w społeczeństwie największym autorytetem, a których liczba jest wciąż niewystarczająca” – czytamy w pracy S. Wilka⁴². Dokumenty dostarczone przez Przeździeckiego nuncjusz E. Pacelli przekazał jadącemu właśnie do Warszawy A. Rattiemu, który na polecenie papieża miał osobiście zająć się tą sprawą⁴³.

W dniach 20-21 czerwca 1918 r. odbyła się w Warszawie kolejna

Od Żółkiewskiego i Kosińskiego do Piłsudskiego i Petlury. Z dziejów stosunków polsko-ukraińskich od XVI do XX wieku, red. J. Wojtasik, Warszawa 2000, s. 152-161, tenże, *Aktywność społeczno-polityczna mieszkańców Chełmszczyzny i Podlasia w latach 1914-1918* [w:] *Spółeczeństwo polskie w dobie I wojny światowej i wojny polsko-bolszewickiej*, Kielce 2001, s. 109-126, tenże, *Chłopi Chełmszczyzny i Podlasia w walce o niepodległość w 1918 roku*, [w:] *Dzieje i przeszłość polskiego ruchu ludowego. T. 1 Od zaborów do okupacji (1895-1945)*, red. A. Kołodziejczyk i W. Paruch, Warszawa 2002, s. 47-54, tenże, *Spółeczeństwo guberni chełmskiej pod okupacją niemiecką i austriacką w latach I wojny światowej*, Siedlce 2006, s. 234.

⁴⁰ S. Wilk, *Odbudowa życia kościelnego na terytorium byłego cesarstwa rosyjskiego (1918-1920)*, [w:] *Kościół i społeczność. Rewolucje, demokracje, totalitaryzm. Studia z dziejów XIX i XX wieku*, red. J. Walkusz, Lublin 1993, s. 131. S. Wilk, *Nuncjusz Achilles Ratti ...*, s. 335.

⁴¹ Cyt. za: L. Balicki, *Dzieje gospodarcze Diecezji Siedleckiej 1918 - 1939*, Lublin 1991, s. 11-12.

⁴² Cyt. za: S. Wilk, *Nuncjusz Achilles Ratti ...*, s. 340.

⁴³ Tamże, s. 364, przypis 29.

konferencja biskupów metropolii warszawskiej⁴⁴, na której obecny był Achilles Ratti, którego biskupi prosili o przyspieszenie nominacji kandydatów na wakujące biskupstwa, a także o poinformowanie Watykanu o niezmiernie trudnej sytuacji Kościoła katolickiego na Chełmszczyźnie i Podlasiu⁴⁵.

8 sierpnia 1918 r. rząd Rady Regencyjnej stwierdził, że: „uposażenie tych biskupów, jako też innych instytucji diecezjalnych jest w statutach organizacyjnych przewidziane, że na rezydencje dla biskupa podlaskiego i innych instytucji diecezjalnych Rada Ministrów wyznacza tymczasowo miasto Siedlce. Do czasu zupełnego uregulowania kwestii o stałej rezydencji biskupa podlaskiego i jego instytucji, biskup i instytucje diecezjalne mają odpowiednie pomieszczenia w Siedlcach”⁴⁶. 9 sierpnia Rada Ministrów stwierdziła, że obsada stolic biskupich nie wymaga wydania specjalnych aktów prawnych⁴⁷.

Zgodnie z poleceniem Sekretarza Stanu Stolicy Apostolskiej kard. Gaspariego A. Ratti jako wizytator apostolski miał osobiście podjąć decyzję w sprawie restytucji diecezji podlaskiej i zatwierdzenia kandydatów na biskupstwa⁴⁸. 14 lipca 1918 r. wizytator poprosił o przyspieszenie nominacji ordynariuszy dla diecezji lubelskiej i podlaskiej⁴⁹.

10 września 1918 r., wkrótce po cytowanej powyżej decyzji o tymczasowej rezydencji biskupa w Siedlcach, wysłano delegata Departamentu Wyznań Resortu WRiOP, którego zadaniem było znalezienie odpowiednich lokali dla biskupa i kurii diecezjalnej. Prezydent miasta Stefan Sołtykowski, prezes Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego Franciszek Godlewski, radny miasta Aleksy Chrzanowski oraz dziekan siedlecki ks. Józef Scipio del Campo podczas „wizji lokalnej” sugerowali, by na katedrę adaptować wybudowany w latach 1903-1913, kościół pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny, w którego wnętrzu, zdaniem wspomnianej komisji należałoby dokonać niewielkich zmian⁵⁰. Siedzibą biskupa miałyby zostać odpowiednio przerobiona plebania kościoła Św. Stanisława; w przyszłości zaś planowano wybudować pa-

⁴⁴ ADS, Konferencja XX. biskupów prowincji warszawskiej z 20 i 21 czerwca 1918 r., Lit. K, dział III, Nr porządkowy 36, t. V.

⁴⁵ S. Wilk, dz. cyt., s. 336.

⁴⁶ ADS, Diecezja Podlaska (ogólne), Lit. D, dział III, nr porządkowy 4, t. III. *Odpis uchwały Rady Ministrów Królestwa Polskiego z 8 sierpnia 1918 r. p. 4.*, k. 7-8.

⁴⁷ J. E. ks. dr Henryk Przeździecki *Biskup podlaski [życiorys]*, „WDP”, 1918, nr 1, s. 5.

⁴⁸ S. Wilk, dz. cyt., s. 341 oraz przyp. 35-36 na s. 364, tenże, *Nominacje biskupów w metropolii warszawskiej w 1918 r.*, [w:] *Kościół i historia. Drogi i wzajemne powiązania. Księga pamiątkowa ku czci księdza profesora Anzelma Weissa*, red. S. Tylus, J. Walkusz, Lublin 2001, s. 331-341.

⁴⁹ S. Wilk, *Odbudowa życia kościelnego.*, s. 133.

⁵⁰ B. Błoński, *Katedra siedlecka. Krótki zarys historyczny*, Siedlce 1995, s. 12.

łać biskupi obok katedry. Inną z omawianych propozycji pałacu biskupiego⁵¹ były gmach Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego⁵², dom byłej „cerkwi-szkoły” – wówczas szpital wojskowy⁵³, lub też dawny pałac Ogińskich. Na Kurię Biskupią miasto proponowało lokal w „gmachu starców i kalek” przy ulicy Prospektowej (obecnie ul. Aslanowicza) na pierwszym piętrze złożony z „dwóch mieszkań po 4 pokoje”⁵⁴. Nie udało się znaleźć odpowiednich lokali dla seminarium i kapituły, choć jedną z propozycji budynku dla seminarium był gmach Izby Skarbowej⁵⁵, lub tzw. popówka przy cerkwi⁵⁶. Warto zaznaczyć, że o stolicę biskupią ubiegały się również władze, duchowieństwo i mieszkańcy Białej Podlaskiej⁵⁷.

24 września 1918 r. papież Benedykt XV wziął pod uwagę prośbę Rattiego oraz wcześniejsze postulaty biskupów metropolii warszawskiej i wspomnianą powyżej opinię Rady Regencyjnej i bullą „*Commissum humilitati nostrae*” wskrzesił diecezję podlaską odłączając jej tereny od diecezji lubelskiej⁵⁸. Tego samego dnia prekonizował bp Mariana Fulmana na biskupstwo lubelskie i H. Przeździeckiego na podlaskie⁵⁹.

Bp Henryk Przeździecki rządy diecezją objął 30 listopada 1918 r.⁶⁰, ingres do prokatedry w Siedlcach [wówczas kościół pw. Najświętszej Maryi Panny - obecna katedra - przyp. R.D.] odbył się 1 grudnia 1918 r.⁶¹ Diecezję podlaską trzeba było odbudować od podstaw. Biskup

⁵¹ ADS, Diecezja Podlaska (ogólne), Lit. D, dział III, nr porządkowy 4, t. III. *Sprawozdanie Referenta Departamentu Wyznań Ks. W. Płoskiewicz z pobytu w Siedlcach w celu wyświetlenia niektórych szczegółów, związanych z wyznaczeniem tego miasta na rezydencję Biskupa Podlaskiego*, k. 9-11.

⁵² Gmach ten stał się od 1934 r. siedzibą Kurii Diecezjalnej i jest nią do dziś.

⁵³ „Cerkiew – szkoła” to obecnie część budynku Wydziału Nauk Ścisłych Akademii Podlaskiej przy ul. 3 maja 54. I. Kochan, *Życie religijne społeczności prawosławnej na terenie miasta Siedlce od 1915 roku do współczesności*, [w:] A. Bobryk, I. Kochan, *Prawosławie w Siedlcach*. Siedlce 2007, s. 134

⁵⁴ ADS, Diecezja Podlaska (ogólne), Lit. D, dział III, nr porządkowy 4, t. III. *Sprawozdanie Referenta Departamentu Wyznań Ks. W. Płoskiewicz z pobytu w Siedlcach w celu wyświetlenia niektórych szczegółów, związanych z wyznaczeniem tego miasta na rezydencję Biskupa Podlaskiego*, k. 9-11.

⁵⁵ Obecnie budynek Archiwum Państwowego w Siedlcach.

⁵⁶ Była to jednopiętrowa kamienica obok cerkwi przy ul. H. Sienkiewicza, składająca się z 10 pokoi i 2 kuchni. I. Kochan, dz. cyt., s. 132.

⁵⁷ ADS, Diecezja Podlaska (ogólne), Lit. D, dział III, nr porządkowy 4, t. III. *Prośba mieszkańców Białej o przeniesieniu stolicy biskupiej do Białej Podlaskiej*, k. 18

⁵⁸ Pełny tekst bulli papieskiej „*Commissum humilitati Nostrae*” z 24 września 1918 r., „WDP”, 1919, nr 2, s. 7-8.

⁵⁹ „*Acta Apostolica Sedis*”. *Commentarium officiale*. Annus X, Volumen X, Roma 1918, s. 451.

⁶⁰ *Objęcie diecezji i utworzenie zarządu*, „WDP”, 1918, nr 1, s. 16-17.

⁶¹ ks. K. P. [Koronat Piotrowski], *Uroczystości ingresowe w Siedlcach*, „WDP”, 1918, nr, s. 6-7.

musiał liczyć się z ogromnymi trudnościami. Brakowało bowiem zarządu diecezjalnego, księży, lokali, instytucji kościelnych.

Mimo objęcia władzy w powierzonych przez papieża diecezji biskup przez kilka miesięcy miał trudności z zarządzaniem dużą częścią jej terytorium. Należy przypomnieć, że podlaskie powiaty: Biała, Konstancyń, wyjęto spod jurysdykcji cywilnej warszawskiego generała – gubernatora i podporządkowano je władzom wojskowym⁶². Tereny nadbużańskiego Podlasia były „specjalnym obszarem wojennym”⁶³. W Białej Podlaskiej mieściła się siedziba jednego z „etapów” dla powiatów: bialskiego, konstancyńskiego, radzyńskiego i włodawskiego⁶⁴. Trudna była tam również sytuacja Kościoła katolickiego. W listopadzie 1918 r. Niemcy szukając członków POW i w ramach ekspedycji karnej spalili plebanię w Huszczy⁶⁵. Obrabowali także plebanię w Sworach, pozostawiając proboszcza jedynie w sutannie⁶⁶. Aresztowani przez Niemców zostali księża: Marcei Glinka w Konstancyńowie i Antoni Śliwiński w Łomazach⁶⁷. 16 listopada oddziały niemieckie dokonały masakry żołnierzy POW i ludności w Międzyrzeczu Podlaskim⁶⁸. Biskup nominat powołał wówczas *Komitet Pomocy Doraźnej dla Podlasia*⁶⁹. Warto zaznaczyć, iż kontakt biskupa z parafiami położonymi na terytorium „etapów” był utrudniony. Gdy w dniu 17 grudnia 1918 r. odbyła się w Siedlcach pierwsza Konferencja Księży Dziekanów Diecezji Podlaskiej zabrakło na niej ks. Feliksa Ostojkiego - dziekana bialskiego, gdyż: „nie mógł przybyć z powodu istniejących jeszcze etapów w Białej”⁷⁰. Zabrakło go także na konferencji 3 stycznia 1919 r. W protokole znajdujemy informację świadczącą o braku kontaktu z Białą Podlaską: „We wszystkich dekanatach odbyły się konferencje dekanalne; co do Bialskiego i Janowskiego niema wiadomości”⁷¹.

Ingres bp. H. Przeździeckiego do Janowa Podlaskiego - historycznej stolicy biskupów podlaskich (od 1818 r.) był możliwy dopiero 5 stycznia 1919 r.

Okazało się jednak, że nie ma tu gdzie zamieszkać i umieścić siedziby Kurii biskupiej. Wszystkie gmachy diecezjalne w Janowie zajęte

⁶² T. Krawczak, *W walce o niepodległość (1914-1918)*, [w:] *Z nieznaney przeszłości...*, s. 332-333.

⁶³ J. Sroka, *Biała na Podlasiu*, Lublin 1968, s. 18.

⁶⁴ B. Górny, *Monografia Powiatu Bialskiego Województwa Lubelskiego*, Biała Podlaska 1939, s. 22.

⁶⁵ T. Krawczak, dz. cyt., s. 348.

⁶⁶ J. Geresz, *Listopad 1918 na południowym Podlasiu*, Biała Podlaska 2003, s. 59.

⁶⁷ ADS, *Pomoc doraźna dla Podlasia*, Akta ogólne, Lit. P., Dział III, Nr porz 5, tom 1, bnk.

⁶⁸ Cz. Górski, *Walki listopadowe 1918 r. w Międzyrzeczu*, „Niepodległość”, 1931-32, t. V, s. 418-427.

⁶⁹ T. Boruta, *Komitet Pomocy Doraźnej dla Podlasia*, „Szkice Podlaskie”, 2003, z. 11, s. 119 i n.

⁷⁰ „WDP”, 1919, nr 2, s. 9.

⁷¹ Tamże, s. 14-15.

były bowiem przez urzędy państwowe. Ks. A. E. Olędzki wspominał po latach: „Przy katedrze piętrowa kamienica, dawniej mieszkanie i kuria dawnego biskupa Beniamina Szymańskiego, obecnie zajmował powiat. Skrzydła dawnego pałacu biskupa Adama Naruszewicza (front zniszczono i rozebrano) zajmowali urzędnicy państwowej stadniny koni z Wygody pod Janowem. Również budynek dawnego duchownego seminarium obok katedry stojący, zajmowali mastalerze i służba z Wygody”⁷²

Dlatego też, wkrótce po ingresie wrócił do Siedlec, by przystąpić tu do organizacji diecezji. Okazało się jednak, że mimo wcześniejszych zapewnień władz również i w Siedlcach brak było odpowiednich lokali na potrzeby władz wskrzeszonej diecezji. Biskup zamieszkał w domu pocerkiewnym przy ul. Floriańskiej 10 (obecnie liceum im. Bolesława Prusa)⁷³, tam też umieścił Kurię Diecezjalną⁷⁴. Warto zaznaczyć, że i ten budynek nie był wolny od lokatorów. Parter budynku przy ul. Floriańskiej był zajęty przez adwokata Felicjana Krzemienieckiego do 23 lipca 1919⁷⁵. Dodatkowo w gestii biskupa znalazł się, od 19 grudnia 1918 r., budynek przy ul. 3 Maja tzw. „cerkiew – szkoła”⁷⁶. Obecnie na miejscu tym znajduje się budynek Wydziału Nauk Ścisłych Akademii Podlaskiej. W 1919 r. biskup przekazał ten budynek Okręgowemu Zarządowi Dóbr Państwowych⁷⁷.

Jesienią 1919 r. władze państwowe zwróciły diecezji dawny gmach seminaryjny i jedno skrzydło zamku biskupiego Janowie. 1 października 1919 r. przeniosła się do Janowa Podlaskiego Kuria diecezjalna. Biskup zaś przybył do Janowa 4 października 1919 r. i zamieszkał w dawnej rezydencji biskupiej na Zamku⁷⁸. Z powodu przeniesienia stolicy diecezji do Janowa, biskup zrzekł się także mandatu poselskiego. 8 października 1919 nastąpiło otwarcie seminarium duchownego. Pierwszym rektorem wskrzeszonego Seminarium był biskup sufragan, Czesław Sokołowski, wicerektorem zaś ks. Aleksander Lipiński⁷⁹. Położenie Ja-

⁷² ADS, Akta parafii katedralnej, Dz. IV, Lit. K, nr 11, t. I, ks. Andrzej Emil Olędzki, *Wzmianki* (maszynopis), s. 8-9.

⁷³ E. Jarmoch, *Religie – świątynie - wyznawcy* [w:] *Siedlce 1448-1995*, red. E. Kospath-Pawłowski, Siedlce 1996, s. 257.

⁷⁴ ADS, Akta parafii katedralnej, Dz. IV, Lit. K, nr 11, t. I, ks. Andrzej Emil Olędzki, *Wzmianki* (maszynopis), s. 9.

⁷⁵ ADS, Gmachy Biskupie w Siedlcach, Lit. G, dział III, nr porządkowy 2, t. I. *Pismo Okręgowego Zarządu Dóbr Narodowych w Siedlcach z 13 marca 1919 r. nr 468*, oraz korespondencja z różnymi urzędami państwowymi, k. 7-13.

⁷⁶ ADS, Gmachy Biskupie w Siedlcach, Lit. G, dział III, nr porządkowy 2, t. I, k. 19.

⁷⁷ Tamże.

⁷⁸ *Przeniesienie instytucji diecezjalnych do Janowa*, „WDP”, 1919, nr 7-9, s. 212.

⁷⁹ J. Włodarczyk, dz. cyt., s. 222.

nowa Podlaskiego na krańcach diecezji utrudniało biskupowi sprawowanie rządów, a duchowni z terenów diecezji narzekali na słabą komunikację z tą miejscowością.

Tuż po zakończeniu wojny polsko-bolszewickiej biskup zdecydował się na przeniesienie do Łukowa Sądu Duchownego, gdzie zaczął on normalną pracę już od 13 października 1920 r. na plebanii przy popijarskim kościele Przemienienia Pańskiego.

Należy zaznaczyć, że biskup H. Przeździecki przez cały czas rezydencji w Janowie Podlaskim dla ułatwienia kontaktów ze sobą duchowieństwu i wiernym przyjeżdżał co miesiąc do Siedlec na kilka dni. Załatwiał wówczas sprawy w Sądzie Duchownym w Łukowie. Terminarz przyjęć lub zmiany w ustalonym programie był podawany na łamach organu prasowego Kurii „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie”⁸⁰.

Taki stan nie mógł trwać zbyt długo, ciągłe podróże z Janowa do Siedlec w ramach załatwiania spraw diecezjalnych utrudniały pracę biskupa, który i tak często wyjeżdżał w sprawach Episkopatu i diecezji poza granice kraju. Ze względu na ciągły problem z odzyskaniem wszystkich gmachów biskupich w Janowie biskup zdecydował się odstąpić swój pałac i inne pomieszczenia na rzecz rozrastającego się seminarium duchownego, które pozostało w Janowie do 1939 r., a sam podjął decyzję o przeniesieniu się na stałe do Siedlec⁸¹.

Należy zaznaczyć, że władze państwowe ponownie zmieniły zdanie co do miasta mającego być siedzibą diecezji podlaskiej i nalegały na biskupa, by przeniósł stolicę diecezji do Siedlec, uzasadniając, że w tym mieście dużo łatwiej będzie można zapewnić mu odpowiednie lokale dla potrzeb władz diecezjalnych⁸².

21 marca 1921 r. Rady Ministrów podjęła uchwałę o oddaniu pałacu Ogińskich w Siedlcach do użytku biskupa podlaskiego⁸³. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych poinformowało zainteresowanego o tym fakcie dopiero 31 sierpnia 1921 roku⁸⁴. Załatwienie sprawy siedziby diecezji na

⁸⁰ Załatwianie spraw diecezjalnych w Siedlcach, „WDP”, 1920, nr 7-10, s. 208.

⁸¹ Szerzej: R. Dmowski, *Okoliczności przeniesienia stolicy Diecezji podlaskiej z Janowa Podlaskiego do Siedlec*. Referat wygłoszony na konferencji „V wieków dziejów Siedlec” zorganizowanej przez Urząd Miasta Siedlce, Siedleckie Towarzystwo Naukowe, Instytutu Historii AP i Muzeum Regionalne w Siedlcach w dniach 8-9 czerwca 2007 r. (maszynopis)

⁸² ADS, Gmachy Biskupie w Siedlcach, Lit. G, dział III, nr porządkowy 2, t. I. *Pismo bp. H. Przeździeckiego do Wojewody Lubelskiego z 27 grudnia 1920 r. nr 7727*, k. 29-31.

⁸³ ADS, Gmachy Biskupie w Siedlcach, Lit. G, dział III, nr porządkowy 2, t. I. *Wniosek Ministra Spraw Wewnętrznych Skulskiego w sprawie oddania pałacu Ogińskich w Siedlcach w użytkowanie Biskupa Podlaskiego*, k. 39 i verte.

⁸⁴ ADS, Gmachy Biskupie w Siedlcach, Lit. G, dział III, nr porządkowy 2, t. I. *Pismo Ministerstwa Spraw Wewnętrznych nr 3099 do biskupa podlaskiego*, k. 46.

szczeblu rządowym okazało się częściowym sukcesem biskupa podlaskiego. Dopiero rok później, tj. 22 września 1922 r. postanowiono: „gmach pałacu Ogińskich przeznaczyć dla stałej używalności ks. biskupa podlaskiego, włącznie z budynkami ekonomicznymi oraz przyległym ogrodem, pozostawiając w czasowej używalności skrzydło północne dla użytku [...] urzędów Zarządu Lasów Państwowych”⁸⁵. Jak pisze ks. L. Balicki: „Ta czasowa używalność przedłużała się. Zarząd Lasów Państwowych miał przejść do pomieszczeń przy ul. Floriańskiej, zajmowanych przez Oddział Wileńskiej Dyrekcji Kolejowej. Ta jednak długo nie ustępowała, czekając na odpowiedni lokal w Wilnie. Gdy wreszcie lokal został opróżniony, natychmiast zajęła go Warszawska Dyrekcja Kolei”⁸⁶.

23 sierpnia 1921 r., biskup H. Przeździecki przeniósł swoją siedzibę i siedzibę kurii diecezjalnej do Siedlec⁸⁷, ze względu na dogodniejsze położenie komunikacyjne Siedlec w porównaniu do leżącego na peryferiach diecezji Janowa.

Początkowo Kuria mieściła się w domu prywatnym przy ul. Kilińskiego 22, od 1 października 1921 r. przeniesiono ją do przydzielonych jej i biskupowi pomieszczeń w pałacu Ogińskich. W skrzydle północnym znajdowały się nadal biura: Inspektoratu Pracy, Urzędu Ubezpieczeń od Ognia, Powiatowego Komisarza Ziemskiego, Delegata Opieki Społecznej⁸⁸. Cały gmach pałacu odzyskano w połowie kwietnia 1923 r.

7 września 1922 roku biskup H. Przeździecki uznał, że Sąd Biskupi powinien znajdować się w miejscowości, gdzie mieści się Kuria Diecezjalna i dlatego przeniesiono go ponownie z Łukowa do Siedlec⁸⁹. Tak więc od września 1922 r. cały zarząd diecezji znalazł się z powrotem w Siedlcach. 1 grudnia 1922 bp H. Przeździecki wystąpił do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z wnioskiem o dokonanie w kościele pw. NMP niezbędnych zmian w celu adaptacji go na katedrę⁹⁰.

25 stycznia 1924 r. papież Pius XI bullą „Pro recto et utili dioecesis regimine” podniósł kościół parafialny pod wezwaniem Niepokalanego

⁸⁵ ADS, Gmachy Biskupie w Siedlcach, Lit. G, dział III, nr porządkowy 2, t. I. *Wyciąg z protokołu w sprawie rozdziału mieszkań*, k. 47.

⁸⁶ Cyt. za: L. Balicki, dz. cyt., s. 22.

⁸⁷ *Przeniesienie Zarządu Diecezjalnego „WDP”*, 1921, nr 8-10, s. 135.

⁸⁸ ADS, Gmachy Biskupie w Siedlcach, Lit. G, dział III, nr porządkowy 2, t. I, k. 47 i verte. Zob. też. tamże, pisma do i od różnych instytucji zajmujących Pałac Ogińskich, k. 56-64.

⁸⁹ *Z sądu duchownego podlaskiego*, „WDP”, 1922, nr 9, s. 184-185.

⁹⁰ U. Pietrykowska, *Katedra Niepokalanego Poczęcia NMP w Siedlcach*. „Nasza Przeszłość”, 1985, nr 64, s. 93.

Poczęcia NMP w Siedlcach do godności katedry⁹¹. W rzeczywistości, zatwierdził on tylko stan, który istniał już wcześniej. Równocześnie kościół katedralny pod wezwaniem Świętej Trójcy w Janowie stał się, na mocy decyzji papieskiej - kościołem kolegiackim⁹². Przeniesienie stolicy diecezji do Siedlec podniosło znacznie prestiż miasta. Konsekwencją tej decyzji było powstanie wielu instytucji i organizacji katolickich⁹³.

Zmiany te potwierdziła bulla cyrkumskrypcyjna⁹⁴ „Vixdum Poloniae unitas” z 28 października 1925 r. w której Pius XI ustanowił nowe granice terytorialne diecezji w Polsce. Wówczas to, diecezja Janowska czyli Podlaska otrzymała nazwę Siedlecka czyli Podlaska i została włączona w skład metropolii warszawskiej⁹⁵.

Od stycznia 1924 roku Siedlce są do dziś stolicą diecezji, zmieniła się jednak jej nazwa. Od 25 marca 1992 r. diecezja na mocy bulii „Totus tuus” nosi nazwę „Diecezja Siedlecka”⁹⁶.

⁹¹ Pełny tekst buli papieskiej „Pro recto et utili” z 25 stycznia 1924 r. w: „WDP”, 1924, nr 6-7, s. 92-93.

⁹² *Dekret papieża Piusa XI*, „WDP”, 1924, nr 6-7, s. 96-97.

⁹³ A. Bobryk, *Przemiany struktury etnicznej i wyznaniowej miasta w perspektywie stulecia. Przykład Siedlec*, „Studia Etnologiczne i Antropologiczne”, T. VIII Miasto – przestrzeń kontaktu społecznego i kulturowego, Katowice 2004, s. 67.

⁹⁴ Bulla cyrkumskrypcyjna pełni m.in. rolę papieskich przepisów wykonawczych do ustaleń Konkordatu. J. Wiślicki, *Konkordat studium prawne*, Lublin 1926, s. 113-114.

⁹⁵ Pełny tekst buli papieskiej „Vixdum Poloniae unitas” z 28 października 1925 r., „WDP”, 1925, nr 10-12, s. 254-260.

⁹⁶ E. Jarmoch, dz. cyt., s. 615.